

Nr 126.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande; given Stockholms slott den 16 mars 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att godkänna följande ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande, att från och med den dag, Kungl. Maj:t finner gott bestämma, tillämpas på lån, som därefter beviljas, nämligen:

att, där Kungl. Maj:t finner skäligt, skyldighet må åläggas låntagare att vid visst vite i överensstämmelse med fastställd plan iordningställa mossbotten för odling till åker eller äng eller för skogskultur; att lån må av Kungl. Maj:t beviljas till belopp, högst motsvarande två tredjedelar av den å fullbordad anläggning nedlagda kostnaden eller av beräknad anläggningskostnad för nytt företag, jämte kostnaderna för mossbottens iordningställande för kulturändamål;

att under de fyra första åren efter låns utlämnande kapitalavbetalning icke äger rum; samt

att under de därpå följande åren så stor amortering skall ske, att lånet varder till fullo inbetalt senast inom utgången av tolv år från det amorteringen skolat taga sin början.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Johan Beck-Friis.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 16 mars 1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern HAMMARSKJÖLD,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen statsrådet friherre Beck-Friis anförde:

Fonden för torvindustriens befrämjande bildades enligt beslut av 1902 års riksdag. Den uppgår för närvarande till 3,584,682 kronor 5 öre. Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition föreslagit riksdagen att för år 1918 tillföra fonden en kapitalökning av 650,000 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att i mån av behov förskottera detta belopp under år 1917. Fonden skulle vid bifall härtill uppböras till 4,234,682 kronor 5 öre.

Angående villkoren för lån från fonden gäller kungörelsen den 21 november 1902 med ändringar enligt kungörelse den 26 juni 1915. Dessa villkor hava icke i detalj blivit av riksdagen fastställda, utan

riksdagen uttalade år 1902 allenast sin mening i avseende å vissa huvudpunkter. Bland dessa huvudpunkter förekom:

att lånen må kunna enligt Kungl. Maj:ts bestämmande beviljas till belopp, motsvarande högst två tredjedelar av den å fullbordad anläggning nedlagda kostnaden eller av beräknad anläggningskostnad för nytt företag;

att ränta å lånen skall erläggas med 4 procent;

att under de tre första åren efter låns utlämnande kapitalavbetalning icke äger rum, men att under de därpå följande åren så stor amortering skall ske, att lånet varder till fullo inbetalt senast inom utgången av tio år från det amorteringen skolat taga sin början;

att för lånevillkorens fullgörande bör ställas av statskontoret godkänd borgen eller säkerhetshandling; samt

att låntagare skall vara underkastad alla de villkor och kontroller, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga och nödiga.

Den av Kungl. Maj:t den 14 januari 1916 tillsatta kommitté, som erhållit uppdrag att utreda och avgiva förslag beträffande de åtgärder i olika hänseenden, som från statens sida må kunna ytterligare vidtagas för att främja produktionen och användningen av bränsle, framställt utav torv, har med skrivelse den 17 april 1916 överlämnat förslag angående vissa omedelbara åtgärder i dylikt syfte. Ett par av dessa åtgärder avse torvlånefonden. Såsom allmän motivering till förslagen i detta hänseende har kommittén anfört följande.

»Det torde nämligen vara ostridigt, att tidigare vunna mindre gynnsamma erfarenheter verkat därhän, att såväl landets bankinstitut som ock privatkapitalet äro föga benägna att i större utsträckning intressera sig i företag av ifrågavarande art. Härtill kommer, att nu rådande extraordinära förhållanden visat sig erbjuda så många möjligheter till stor och snar vinst å disponibelt kapital, att nämnda obenägenhet även av denna anledning helt visst ökats. Man får nämligen icke förbise den omständigheten, att bräntorvtillverkningen såsom fristående industri, fränsett rent tillfälliga konjunkurer, knappast äger förutsättningar att ställa i utsikt mer än en rätt blygsam företagarevinst. Dess uppkomst och rationella bedrivande lära fastmer i allmänhet vara knutna till förefintliga lokala och personliga intressen och förhållanden. Icke heller ur synpunkten av fabrikanternas egen trygghet torde kortvariga bankkrediter eller förlagslån av enskilda med ofta nog särdeles betungande villkor vara önskvärda i större utsträckning.»

Kommitténs förslag beträffande torvlånefonden avse dels ökning av fondens kapital och dels vissa ändringar i lånevillkoren. För förslaget i det förra hänseendet har jag redogjort, då jag motiverade förenämnda, av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda förslag om kapital-

ökning till fouden. Angående lånevillkoren har kommittén yttrat sig sålunda:

»Vidkommande lånevillkoren vill kommittén fästa uppmärksamheten på några önskemål, vilka enligt kommitténs mening torde inom den närmaste tiden böra realiseras. Dels lärer, enligt kommitténs uppfattning, utan risk för långivaren, men till avsevärt gagn för låntagaren, den tid, under vilken frihet från amorterings-skyldighet åtnjutes, kunna utsträckas ytterligare ett år och amorteringstiden ytterligare två år, så att sammanlagda lånetiden bleve sexton år, allt för lån, som utlämnades till fabriker för framställning av lufttorr bränntorv efter den 1 januari innevarande år (1916).

Kommittén har jämväl tagit under övertvägande frågan, huruvida icke vid utlämnande av lån på så lång tid, som här är i fråga, borde knytas det villkor, att låntagaren vore skyldig att i mån av mossens avverkning försätta mossens botten i sådant skick, att den lämpar sig för odling till åker eller gräsmark eller för skogsbröd, på sätt blivit stadgat exempelvis i Tyskland och Holland, med, så vitt kommittén har sig bekant, gynnsamt resultat. Det lider intet tvivel, att vid den avsevärt ökade bearbetning av landets torvmossar, som nu är att förvänta, denna fråga vuxit i vikt för så väl det allmänna som ock för den enskilde. Och ett dylikt åläggande vore så mycket rimligare, som den enskilde genom dess fullgörande tillförsäkrar sig ett bestående värde jämväl å den utgrävda mossen, vilket i allmänhet mer än väl torde motsvara kostnaden för dess iordningsställande. I detta avseende har kommittén jämväl varit betänkt på att redan nu framlägga förslag till ändring av lånevillkoren i detta syfte, men med hänsyn till sakens beskaffenhet finner sig kommittén för närvarande allenast böra påyrka, att vid utlämnande av nya lån knytes det villkor, att låntagaren skall ställa sig till efterrättelse vad framdeles kan komma att föreskrivas i fråga om skyldighet att återställa mossens botten i odlingsbart skick.

Slutligen har kommittén haft sin uppmärksamhet fäst vid det förhållande, att under den senaste tiden visat sig tendenser till spekulation i bränntorvmossar med åtföljande uppdrivande av dessas pris utöver vad som under alla förhållanden kan anses skäligt. Anledningen härtill lärer vara tvåfaldig. Dels har, om än i mindre utsträckning, åtminstone villkorlig försäljning skett till utländska köpare, och dels hava mindre omdömesgilla ägare till bränntorvmossar genom den offentliga diskussionen under senare tid bibragts den föreställningen att i snart sagt varje mosse slumra oerhörda tillgångar. Det synes kommittén vara av stort intresse, att en gräns sättes ej blott för den utländska spekulativen utan även för den av annan anledning framkallade omotiverade prisstegringen å torvmossar. Härutinnan lärer åsyftad verkan till en del kunna åstadkommas dels genom noggrann kontroll, att fabriksanläggningar, i vilka, så vitt man kan finna, utländskt kapital är intresserat, icke komma i åtnjutande vare sig av statsgaranti för avsättning eller av statslån och dels därigenom, att vid utlämnande av lån till inhemska fabrikanter den kalkyl över företagens ekonomiska bärighet, som skall verkställas av statens torvtjänstemän, på sätt redan nu lär tillämpas, upptager det verkliga inköpspriset för mossen och i fråga om försäljningspriset å bränntorv ej grundas på för höga prisbestämningar.»

Med stöd av vad sålunda anförts har kommittén, jämte det kommittén hemställt, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga sådana åtgärder, att,

utöver vad under år 1916 i sådant avseende disponerades, ett sammanlagt belopp av 2,500,000 kronor måtte under åren 1917 och 1918 finnas tillgängliga för utlämnande av lån på villkor, som av Kungl. Maj:t bestämdes, till anläggande av nya eller utvidgning av förutvarande fabriker för tillverkning av lufttorr brännstovv, tillika föreslagit,

att i fråga om dylika lån den tid, under vilken frihet från amorteringsskyldighet medgäves, måtte utsträckas till fyra år och amorteringstiden till tolv år, så att sammanlagda lånetiden bleve sexton år; samt

att vid utlämnande av sådana lån, låntagaren måtte tillförbindas att ställa sig till efterrättelse vad framdeles kunde komma att föreskrivas i fråga om skyldighet att i mån av mossens avverkning försätta mossbotten i odlingsbart skick.

Statskontoret har, på grund av remiss, yttrat sig över torvkommitténs förslag beträffande lånevillkoren och anförde i utlåtande den 20 april 1916 följande:

»Med anledning av en utav ett antal innehavare av lån från fonden för torvindustriens befrämjande för åtskilliga år sedan hos Eders Kungl. Maj:t gjord framställning om förlängning av lånetiden för dessa lån, ävensom framflyttning av tiden för amorteringarnas påbörjande har statskontoret förut haft tillfälle att uttala sig i en fråga av samma innebörd som den nu föreliggande. I sitt över berörda framställning avgivna underdåniga utlåtande framhöll statskontoret, att redan den i nådiga kungörelsen angående villkoren för ifrågavarande lån den 21 november 1902 bestämda lånetiden av tretton år måste anses avsevärt lång, och uttalade statskontoret såsom sin mening, att det syntes föga lämpligt att utsträcka tiden för återbetalning av lån, som upptagits för industriella anläggningar, till en alltför avlägsen framtid, och att detta särskilt gällde torvindustrien, i vars art det låge att med större eller mindre hastighet förbruka det ämne, varav tillverkningen skulle leva, utan möjlighet att ersätta detta ämne genom nyanskaffning.

Statskontoret finner icke anledning att, med hänsyn till det nu framlagda förslaget, i vad det avser ändring i villkoren för ifrågavarande lån, frångå den uppfattning, åt vilken statskontoret i ovanberörda underdåniga utlåtande sålunda givit uttryck.

I detta sammanhang kan ytterligare framhållas — såsom också skedde i det av jordbruksutskottet vid 1915 års riksdag avgivna utlåtande i anledning av väckt motion i detta ämne — att under den trettonåriga lånetidens förlopp de vid ett torvindustriellt företag använda maskiner och arbetsredskap, vilka ju icke sällan jämte själva torvmossen ingå i den för ett beviljat lån lämnade säkerheten, undergått en så betydande värdeminskning, att de svårligen längre kunna tagas i beräkning vid prövning av säkerheten för lånet, även om härvidlag skälig hänsyn tages därtill, att lånebeloppet successivt minskats.

Härtill kommer, att, såvitt statskontoret kunnat finna, något verkligt behov av en förändring i de nu gällande lånevillkoren på det sätt, som i förslaget angivits, i allmänhet icke synes föreligga.

Lånevillkoren lämna ju också utrymme för Eders Kungl. Maj:t att — såsom

även skett — i förekommande fall medgiva den jämkning i återbetalningssättet — dock givetvis inom ramen av tretton år — som kan påkallas.

Statskontoret anser sålunda fortfarande tungt vägande skäl tala emot en utsträckning av lånetiden för ifrågavarande lån, och statskontoret har icke heller känt sig övertygat om lämpligheten av att tiden för amorteringsskyldighetens inträdande framflyttas.

Skulle emellertid, i syfte att göra landet i möjligaste mån oberoende av kolimporten, särskilda åtgärder befinnas vara av nöden, och skulle de nu förordade ändringarna i villkoren för lånen från torvlånefonden befinnas kunna bidra till vinnande av berörda syfte, anser sig statskontoret dock böra låta sina här ovan uttalade betänkligheter falla.»

Kommerskollegiet och lantbruksstyrelsen hava med anledning av befallning att avgiva särskilt utlåtande över torvkommitténs framställning om ändringar i villkoren för lån från torvlånefonden yttrat sig på följande sätt i utlåtande den 22 april 1916:

»Mot sagda förslag hava ämbetsverken icke funnit anledning till annan erinran än vad angår den föreslagna bestämmelsen vid utlämnande av lån, att låntagaren skulle tillförbindas att ställa sig till efterrättelse vad framdeles kunde komma att föreskrivas i fråga om skyldighet att i mån av mossens avverkning försätta mossbotten i odlingsbart skick.

Mot denna bestämmelse kan erinras, att det synes obilligt att tillförbinda en låntagare en skyldighet, om vars innehåll, betydelse och räckvidd han icke vid tillfället för lånehandlingen underskrivande kan hava någon föreställning.

I detta sammanhang tillåta sig ämbetsverken meddela, att de hava vid gemensamt sammanträde förehaft sagda fråga och äro betänkta att inom den närmaste tiden hos Eders Kungl. Maj:t göra framställning om ändring i villkoren för lån från torvlånefonden i det ovan omnämnda syftet. Intilldess förslag om dylika ändringar i villkoren för erhållande av lån från torvlånefonden kan framläggas för riksdagen, torde emellertid möjlighet böra beredas Eders Kungl. Maj:t att vid beviljande av lån från nämnda fond i varje särskilt fall bestämma rörande låntagarens skyldighet att i mån av mossens avverkning försätta mossbotten i odlingsbart skick, och torde av sådan anledning riksdagens medgivande härtill böra utverkas.»

I fråga om föreskrifter angående mossbottens försättande i odlingsbart skick efter torvavverkningen gjordes framställning jämväl av svenska mosskulturföreningen, som i en till Kungl. Maj:t den 18 juli 1916 ingiven skrift anförde huvudsakligen följande:

Till följd av den under kriget allt mer försvårade importen av stenkol och de därigenom abnormt stegrade bränslepriserna hade frågan om våra inhemska bränsletillgångars rationella utnyttjande blivit alldeles särskilt aktuell, då vårt oberoende av utlandet berodde av, i vad utsträckning kommunikationsmedlen kunde drivas och industriens och de enskildas behov av bränsle tillgodoses inom landet. Utom de skånska stenkolsfälten och landets skogar hade vårt land såsom tredje bränslekälla den i våra mossar befintliga torven, varur också ett gott bränsle kunde

heredas. Intresset för torvberedningen hade till följd därav, såsom helt naturligt vore, ökats ganska betydligt, och statsmakterna hade ägnat frågan om bräntorvmossarnas tillgodogörande en alldeles särskild uppmärksamhet. Vid denna ökade torvtillverkning vore det emellertid av största vikt, att planläggningen av torvtillverkningen verkställdes samt avverkningen skedde på fullt rationellt sätt, så att dels grunda, godartade, kväverika torvmarker, som lämnade god avkastning som kulturlag, icke utgrävdes, dels också torvtäkten i övrigt skedde så, att den genom borttagande av torvlagret erhållna botten ej bleve obrukbar för annat ändamål.

Svenska mosskulturföreningen, som hade till uppgift att söka befordra våra torvmarkers rationella utnyttjande i såväl ena som andra riktningen, hade också i sin tidskrift ägnat frågan om torvbottnarnas användning och mosskyddslagarna behörig uppmärksamhet. Enligt skrivelse av den 17 april 1916 hade den av Kungl. Maj:t tillsatta torvkommittén i förslag till omedelbara åtgärder för torvindustriens befrämjande bland villkoren för lån ur torvlånefonden upptagit frågan om skyldighet för låntagare att i mån av mossens avverkning försätta mossens botten i sådant skick, att den lämpade sig för odling till åker eller gräsmark eller för skogsbörd på sätt blivit stadgat exempelvis i Tyskland och Holland med, såvitt kommittén hade sig bekant, gynnsamt resultat. Oaktat således frågan om reglerande bestämmelser vid torvtäkt redan syntes vara föremål för Kungl. Maj:ts prövning, hade svenska mosskulturföreningen dock i underdånighet velat framlägga några önskemål, vilka i detta sammanhang syntes vara värda beaktande. Om föreskrifter lämnades om torvbottnarnas försättande i odlingsbart skick, allt eftersom avtorvningen fortginge, så borde torvfabrikanten vara förpliktad att planera marken och avdika densamma så, att den direkt kunde odlas, och torrläggningen vore djupare, till åker, och om vattenståndet ej kunde sänkas mer än 4—5 decimeter, till gräsmark. Om botten vore stenig och ojämn, bleve marken lämpad till skogsbörd. Under alla förhållanden borde dock ej tillåtas, att annat än under vissa undantagsfall avtorvningen skedde djupare, än att marken verkligen kunde effektivt torrläggas efteråt. Samma föreskrifter borde även gälla för torvströfabrikanter, där underliggande botten vore så beskaffad, att den kunde odlas, och i båda fallen borde de gälla fabriker, som erhöle lån av staten. Kunde man finna någon lämplig form för att kontrollera andra enskilda mossar, där ej statslån lämnades för torvberedning, på något liknande sätt, såsom fallet vore i Holland och Tyskland, så vore mycket därmed vunnet. Härvidlag borde dock liksom i Tyskland från sådan kontroll undantagas marker med en areal under 25 hektar för att ej alltför mycket försvåra föreskrifternas genomförande och efterlevnad. Grunda, godartade kärnmarker (lågmossar, mader) borde ej få avtorvas. Godartade kärnmarker med djup torv, som lämpade sig till bräntorvberedning, kunde dock delvis få avtorvas, men där borde föreskrifter lämnas, att minst $\frac{1}{3}$ meter torv lämnades kvar, där marken utjämndes, så att kulturlagret även efteråt bleve torvmark och ej fastmark. Om tillräckligt betryggande föreskrifter lämnades och kontroll skedde, borde också, där så funnes nödigt, redan odlade torvmarker, som under kulturlagret hade djup god bräntorv, få delvis avtorvas, men under samma förutsättning, som föreskrevs i Tyskland rörande brunskolsgruvfält, nämligen att på platsen befintliga odlade fält skulle efter borttagande av brunskolsflötsen återställas i odlat skick. Rörande dessa odlade marker, vilka dock endast i nödfall borde tillgripas, borde gälla samma bestämmelser som för odlade, kväverika och således till odling passande torvmarker, näm-

ligen att minst $\frac{1}{2}$ meter torv kvarlämnades, så att odlingen efter avtorvningen fortfarande bleve torvjord och ej fastmarksjord. På grund av vad sålunda framhållits har svenska mosskulturföreningen velat fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på betydelsen av att så snart ske kunde några reglerande bestämmelser i nu angivna syfte måtte utfärdas rörande torvtillverkningen.

Sedan Kungl. Maj:tt anbefallt lantbruksstyrelsen att avgiva utlåtande över mosskulturföreningens framställning, har nämnda styrelse, som i ärendet samrått med kommerskollegiet samt inhämtat yttrande från förste torvingenjören, i utlåtande den 2 oktober 1916 anfört följande:

»Den alltmer ökade tillverkningen av bränntorv och torvströ gör det önskvärt, att torvupptagningen sålunda regleras, att torvmossarna ej så bearbetas, att deras framtida kultivering försvåras eller rent av omöjliggöres. De i ett stort antal mossar nu befintliga försumpade bottenarna vittna om en planlöshet vid torvupptagningen, som måste bliva till stor skada, och ett fortgående på denna väg komme, med det allt större omfång, torvtillverkningen tager, snart att ödelägga stora områden, vilka annars i framtiden skulle kunna utnyttjas såsom åker-, ängs- eller skogsmark.

Det är därför av den största betydelse, att torvtillverkningen planlägges på ett sådant sätt, att den genom borttagandet av torvlagret kvarlämnade botten blir användbar, varjämte det torde vara av vikt, att grunda, godartade torvmarker, som efter kultivering kunna lämna en god avkastning, icke användas för torvupptagning. I utlandet hava ock lagbestämmelser häremot införts.

Hur önskvärda dylika bestämmelser än vore, torde dock första villkoret för att de skola medföra den med dem avsedda nyttan vara, att de verkligt kunna efterlevas. Enligt vad förste torvingenjören i sitt över svenska mosskulturföreningens framställning avgivna yttrande anför, finnas emellertid inom vårt land bränntorvmossar, som äro praktiskt taget omöjliga att avdika så, att mossbotten kan användas till kultur. Några för alla mossar lika gällande bestämmelser för mossbottens iordningställande torde sålunda icke, såsom i Holland skett, vara lämpliga, utan det bör i varje särskilt fall prövas och bestämmas, om och huru avverkningen skall ordnas.

Ett ytterligare skäl mot utfärdande av dylika allmänna bestämmelser torde även, såsom förste torvingenjören anför, ligga däruti, att genom sådana bestämmelser i vissa fall tillverkningen av bränntorv skulle kunna äventyras.

Ehuru det visserligen skulle låta sig göra att, i likhet med vad som sker i Hannover, tillsätta sakkunniga myndigheter, som prövade och avgjorde, om och på vad sätt torvtillverkningen i varje fall skulle bedrivas, bleve dock detta säkerligen en besvärlig, omständlig och kostsam utväg. Härtill kommer, att det med våra polisförhållanden bleve ytterligt svårt och dyrbart att övervaka, att den av sakkunniga uppgjorda arbetsplanen fullföljdes. De svårigheter, som sålunda skulle uppstå genom en lagstiftning för hela landets torvtillverkning sådan som den ifrågasatta, skulle i långt mindre grad göra sig gällande, om bestämmelser utfärdades att gälla endast för sådana företag, vilka erhålla lån ur fonden för torvindustriens befrämjande, enär i detta fall tjänstemän funnes att tillgå, vilka kunde pröva och avgiva yttrande över företagens planläggning och sedermera årligen besiktiga desamma.

Det synes lantbruksstyrelsen, att, ehuru visserligen svårigheter för en verk- sam tillämpning av bestämmelser för åstadkommande utav en för kultur tjänlig moss- botten förefinnas även ifråga om de med lån ur fonden för torvindustriens befräm- jande understödda företagen, ett försök i sådant avseende dock bör göras. Härvid torde i huvudsak följande bestämmelser kunna anses lämpliga.

Förutom den plan och det kostnadsförslag för fabrikationen, vilka enligt gäl- lande bestämmelser skola bifogas ansökning om lån, borde vid dylik ansökning jäm- väl fogas en av sakkunnig person, såsom lantbruksingenjör eller jordbrukskonsulent, uppgjord plan angående sättet och kostnaderna för mossbottens iordningställande för kulturändamål och statslån borde även härför beviljas. Vid de årliga besikt- ningarna av anläggningarna borde torvingenjörerna, vid avgivande av sitt yttrande, över huruvida fabrikationen bedreves ändamålsenligt, även avgiva yttrande huruvida mossbottens iordningställande skedde i enlighet med fastställd plan. Gällande föreskrift att, därest fabrikationen icke bedreves ändamålsenligt, lånet skall upp- sägas, borde även äga tillämpning i det fall, att mossbottnen icke iordningsställdes. Därjämte borde i sammanhang med lånets beviljande bestämmas ett vite, i den hän- delse arbetet vid lånetidens utgång finnes icke hava bedrivits så, att mossen kunnat läggas under kultur.

Sedan erfarenhet vunnits om möjligheten att i fråga om de med lån ur statens torvlånefond understödda företagen åstadkomma en för kultivering tjänlig moss- botten, torde böra tagas i övervägande, huruvida med ledning härav effektiva åt- gårdar kunna vidtagas för uppnående av samma resultat vid andra mossföretag.

De stycken i kungörelsen angående villkoren för lån från fonden för torvin- dustriens befrämjande av den 21 november 1902 med däri genom kungörelsen den 26 juni 1915 gjorda ändringar, vilka således kräva ändring, äro de, som betecknas med 1:o), 2:o), 9:o) och 10:o) och vilka med avseende å vad lantbruksstyrelsen här ovan framhållit torde böra erhålla följande lydelse:

1:o. Ansökning om låns erhållande göres hos Kungl. Maj:t och skall vara åtföljd a) därest lån sökes för anläggning, vilken redan blivit utförd, av ej mindre plan över anläggningen än även ett av i statens tjänst anställd torvingenjör jämte annan sakkunnig person avfattat instrument över verkställd besiktning och värdering därå samt b) i annat fall av utav sakkunnig upprättade ritningar och kostnadsförslag, över vilka dylik ingenjör, i händelse de icke blivit av sådan uppgjorda, bör efter verkställd granskning hava avgivit yttrande. Vid ansökningen skall jämväl fogas av sakkunnig person uppgjord plan jämte kostnadsförslag rörande sättet och kost- naderna för mossbottens iordningställande för kultur.

2:o. Lån beviljas till högst så stort belopp, som svarar mot två tredjedelar av den å fullbordad anläggning nedlagda kostnad eller av beräknad anläggnings- kostnad för företag, som vid tiden för låneansökningens ingivande ännu icke full- bordats, jämte kostnaderna för mossbottens iordningställande för kulturändamål. I sammanhang med lånets beviljande bestämmas av Kungl. Maj:t det vite, som av låntagaren skall utgå, i den händelse arbetet vid lånetidens utgång finnes icke hava bedrivits så, att mossen kunnat läggas under kultur.

9:o. Låneinnehavare skall årligen inom tid, som statskontoret äger bestämma, efter besiktning av någon statens torvingenjör med intyg från lantbruksstyrelsen hos statskontoret styrka, att den rörelse, för vilken lånet erhållits, ändamålsenligt

och i lämplig omfattning bedrivs, samt att mossbottens iordningställande för kulturändamål icke åsidosättes.

10:o. I händelse anläggningen icke blivit fullbordad inom tre år från det lånet beviljats eller därest sedermera under lånetiden rörelsen icke bedrivs ändamålsenligt eller i lämplig omfattning eller densamma nedlägges eller avverkningen bedrivs så, att mossbottens iordningställande för kultur äventyras, skall lånet eller vad därav återstår oguldet samt i sistnämnda fall jämväl vitet anses vara till betalning genast förfallet, såvida icke Kungl. Maj:t på särskild ansökning finner gott medgiva anstånd i sådant avseende helt eller delvis.»

Därefter har jämväl torvkommittén, till följd av remiss, avgivit utlåtande den 21 februari 1917 över mosskulturföreningens framställning och därvid yttrat sig sålunda:

»Den av svenska mosskulturföreningen ingivna framställningen utmynnar i två skilda yrkanden, avseende dels förbud mot avverkning av vissa slag av mossmarker, dels ock föreskrift om skyldighet för vederbörande att efter avverkning försätta mossens botten i odlingsbart skick. Lantbruksstyrelsen synes, med bortseende från det förstnämnda yrkandet, väsentligen hava upptagit det senare till behandling och ifråga om detta avgivit förslag.

Kommittén har icke av vad i denna sak förekommit funnit sig föranlåten frångå sin tidigare uppfattning. Anledningen till att kommittén icke redan från början sökt framlägga ett fullständigt förslag i ärendet har helt naturligt varit den, att frågan befunnits icke kunna lösas utan en förutgående grundlig utredning. Kommittén hyser nämligen den uppfattningen, att de utav mosskulturföreningen i förenämnda skrift upptagna frågorna äga så nära inre samband, att de knappast kunna lösas var för sig utan måste upptagas till gemensam behandling. Detta föranleder således till att till samtidig prövning upptaga frågorna om förbud i vissa fall mot torvtäkt och om skyldighet att återställa mossbottnarna i odlingsbart skick samt huruvida en lagstiftning i dessa ämnen kan anses vara påkallad. Det därmed förbundna arbetet kan dock icke förväntas vara slutfört inom den allra närmaste tiden. Vål saknas icke förut i vår lagstiftning stadganden, vilka faktiskt medföra en inskränkning i utövningen av äganderätten till fast egendom, men en sådan lagstiftning som ovan berörts måste dock sägas innebära en så väsentlig nyhet, att den icke utan en synnerligen omsorgsfull förberedelse bör framföras. Det har icke syntts kommittén lämpligt att, på sätt lantbruksstyrelsen ifrågasatt, införa en dylik ny princip allenast genom ändring av villkoren för lån ur torvlånefonden.

Kommittén är sålunda av den uppfattning att, för den händelse efter en mera ingående prövning av den föreliggande frågan i hela dess omfattning föreskrifter i den riktning svenska mosskulturföreningen likaväl som kommittén tidigare ifrågasatt, befinnas påkallade, själva principen bör fastslås genom lagstiftning i vanlig ordning och därefter nödiga reglerande bestämmelser utfärdas.

Då emellertid, på sätt kommittén i sitt utlåtande av den 17 april 1916 framhållit, man torde äga anledning att under den närmaste tiden förvänta en avsevärd ökning i bearbetningen av landets torvmossar, lärer försiktigheten bjuda att redan nu sådana åtgärder vidtagas, att en framtida lagstiftning i förevarande ämne i den utsträckning som är möjlig och lämplig må kunna vinna tillämpning även å företag,

som igångsättas innan en eventuell ny lagstiftning trätt i kraft. Vad i sådant avseende synes kunna ifrågakomma gäller emellertid allenast föreskrifter om skyldighet att återställa mossbottnarna i odlingsbart skick. I sådant syfte har kommittén tidigare föreslagit införande bland lånevillkoren av en bestämmelse att låntagare, som erhåller lån ur torvånefonden, måtte tillförbindas att ställa sig till efterriktelse vad främdeles kunde komma att stadgas beträffande skyldighet att i mån av avverkning återställa mossens botten i odlingsbart skick.

Kommerskollegium och lantbruksstyrelsen hava i sitt förenämnda utlåtande mot detta kommitténs förslag framställt den anmärkningen, att det syntes obilligt att avfordra låntagare en förbindelse, om vars räckvidd han vid tiden för underskrivandet icke kunde hava någon föreställning. Kommittén kan icke för sin del tillnätta denna invändning avgörande betydelse. Redan den omständigheten, att den ifrågasatta skyldigheten hänföres till och göres beroende av vad i lagstiftningsväg kan bliva stadgat, innebär enligt kommitténs mening en garanti för att det här icke kan bliva fråga om några obilliga krav. Kommittén har för sin del utgått ifrån att ett återställande av mossbottnarna i odlingsbart skick skall innebära en fördel likaväl för mossens ägare som för det allmänna. Man torde också med visshet kunna antaga, att ett utkrävande av den skyldighet, varom här är fråga, alltid göres beroende av vad en undersökning i varje särskilt fall ger vid handen beträffande de rådande naturförhållandena.

Att vederbörande låntagare skulle sakna varje föreställning om innebörden av ett krav på mossens återställande i odlingsbart skick, kan kommittén icke tänka sig. För att emellertid hos vederbörande låntagare undanröja den ovisshet, som kan tänkas uppstå beträffande förbindelsens räckvidd, synes föreskriften om ifrågavarande skyldighet böra så formuleras, att denna begränsas till en skyldighet för avverkaren att tillse, att avverkningen så bedrives, att en blivande odling till åker eller äng eller skogskultur icke genom densamma äventyras. För en företagare med någon erfarenhet å området lär det icke erbjuda oöverstigliga svarigheter att beräkna omfånget av en sådan förpliktelse. Och under alla förhållanden lär en dylik beräkning stå att vinna genom sakkunnig hjälp, på sätt lantbruksstyrelsen i sitt utlåtande i detta ärende synes hava förutsatt. Mot lantbruksstyrelsens förslag torde kunna erinras att, ehuruval någon fullt tydlig förklaring beträffande omfattningen av den vederbörande åliggande skyldigheten icke lämnats, fordringarna likväl satts högre än vad enligt kommitténs mening, på sätt ovan anförts, bör kunna komma ifråga. Detta synes kunna slutas bland annat av det i förslaget förekommande uttrycket »iordningställande för kultur». Måhända kan detta förklaras ur den omständigheten, att förslag samtidigt avgivits om utlämnande av lån från det allmänna till belopp av högst två tredjedelar av kostnaden för ifrågavarande arbete. Då kommittén icke funnit skäl frångå sin ståndpunkt, att skyldigheten att återställa mossbottnarna skall inträda allenast i det fall att efter en allsidig utredning av frågan föreskrifter i lagstiftningsväg komma till stånd, anser sig kommittén på frågans nuvarande stadium sakna anledning föreslå, att lån skall från det allmännas sida lämnas för viss del av den kostnad, som återställande av mossbottnarna kan medföra. Därest emellertid Kungl. Maj:t och riksdagen skulle, i enlighet med lantbruksstyrelsens förslag besluta införande bland lånevillkoren av bestämmelse om skyldighet för vederbörande att, oberoende av huruvida lagstiftning i ämnet främdeles kommer till stånd eller icke, försätta mossen i odlingsbart skick, vill kommittén ej avstyrka förslaget att

möjlighet bör beredas för utlämnande jämväl av lån motsvarande viss del av den härav förorsakade kostnaden.

Då förslaget därom, att en blivande lagstiftning skulle få i vissa fall tillbakaverkande kraft, framkallat betänkligheter, vill kommittén hava erinrat, att i den av mosskulturföreningen åberopade för Hannover utfärdade lagen av den 4 mars 1913, bland annat stadgas följande:

»Företag, som redan påbörjat torvtäkten innan denna lag trätt i kraft, få utan de i lagen förekommande inskränkningarna fortsätta sex månader i samma omfattning som dittills.

Kan ej beslut fattas rörande anmälan om tillstånd inom en frist av sex månader, besluter kretsutskottet, huruvida torvtäkten tills vidare må få fortsättas. Detta tillstånd måste lämnas, om beslut ej kunnat ske inom föreskriven frist utan sökandens förskyllan. Mot kretsutskottets beslut kan sökande inom två veckor besvära sig hos jordbruksministern.»

Härav torde framgå, att den tyska författningens bestämmelser omfatta även sådana torvmossar, som börjat bearbetas före lagens ikraftträdande.

Med åberopande av vad nu och tidigare anförts får kommittén hemställa, att vid utlämnande av lån ur lånefonden för torvindustriens befrämjande lanttagare måtte tillförbindas att ställa sig till efterrättelse vad framdeles kan komma att stadgas beträffande skyldighet att i mån av avverkning återställa mosses botten i odlingsbart skick, vilken förbindelse dock ej må anses innefatta större skyldighet än att återställa mosses botten i ett sådant skick, att blivande odling till åker eller äng eller skogskultur icke genom avverkning äventyras.»

Ledamoten av torvkommittén, förste torvingenjören Wallgren har i särskilt yttrande förordat, att föreskrifter måtte utfärdas i överensstämmelse med lantbruksstyrelsens förslag.

Departementsschefen.

De av torvkommittén framställda förslagen till ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande äro av kommittén avsedda att gälla allenast för lån till anläggande av nya eller utvidgning av förutvarande fabriker för tillverkning av lufttorr brännstovv. Denna begränsning torde vara föranledd av att kommitténs uppdrag endast har avseende å bränslefrågan. Jag vill emellertid såsom min åsikt framhålla, att det icke synes mig lämpligt att stadga olika villkor för lån ur denna fond till skilda ändamål, utan böra de ändringar, som må vidtagas, gälla såväl lån för torvbränslefabrikation som lån till torvströtillverkning. Då Kungl. Maj:t bestämmer om låns beviljande, behöver icke någon för torvbränsleindustrien skadlig konkurrens från torvströtillverkningens sida befaras i fråga om de tillgängliga lånemedlens användande.

Vad torvkommittén anført angående vikten av att spekulation i torvmossar, särskilt av utlänningar, stävjas samt att kostnadsberäkningarna vid ansökningar om torvlån göras tillförlitliga, finner jag för-

tjänt av allt beaktande. Någon ändring i torvlånevillkoren behöver dock ej härav föranledas, då saken är beroende på dessa villkors handhavande.

Då det är av stor betydelse att befordra tillverkningen av torvbränsle, anser jag mig böra tillstyrka kommitténs förslag om utsträckning av tiden för amorteringsfriheten från tre till fyra år samt om amorteringstidens förlängning från tio till tolv år.

I fråga om föreskrifter om skyldighet att iordningställa mossens botten i odlingsbart skick hava kommittén och lantbruksstyrelsen varit eniga om önskvärdheten av att föreskrifter i sådant syfte utfärdas men däremot hyst olika meningar angående föreskrifternas innehåll. Kommittén har antagit, att en lagstiftning angående dylik skyldighet vid avverkning i allmänhet av torvmossar inom en nära framtid skulle kunna genomföras, och föreslagit, att i avbidan därpå låntagare ur fonden måtte tillförbindas att ställa sig de blivande föreskrifterna till efterrättelse. Lantbruksstyrelsen har framhållit åtskilliga svårigheter, som syntes skola bliva förknippade med genomförandet i vårt land av en sådan allmän lagstiftning samt förordat, att vid beviljande av lån ur fonden skulle efter prövning i varje särskilt fall fastställas föreskrifter i ämnet och att även kostnaderna för mossbottens iordningställande måtte få tagas i beräkning vid lånebeloppets bestämmande.

Det vore utan tvivel lyckligt, om allmänna bestämmelser snart kunde utfärdas angående förbud mot torvtäkt, med mindre mossbottarna, sedan avverkningen ägt rum, iordningställas i för kultur lämpligt skick. De i vårt land förekommande mossarna äro emellertid av så olika natur och lägen, att några generella bestämmelser härför såsom exempelvis i Holland icke torde låta sig fastställas. Det lär därför alltid bliva nödvändigt att pröva och bestämma rörande varje särskilt fall. Att såsom allmän regel hos oss anordna en dylik prövning inuån mossarna få avverkas är åtminstone för närvarande förenat med betydliga svårigheter, då vi sakna för prövningen lämpliga myndigheter med sakkunskap på området. Visserligen skulle det kunna tänkas, att prövningen överlämnades till Kungl. Maj:ts befallningshavande, sedan torvingenjör undersökt mossen och uppgjort plan för avverkningen, därest sådan lämpligen kan bedrivas. Men övervakandet av att avverkningen ständigt sker efter den sålunda fastställda planen torde komma att medföra betydliga svårigheter och draga stora kostnader. Inspektionen av alla de många mossar, där torvtäkt bedrives, inom ett så vidsträckt område som ett län skulle nödvändiggöra, att ett stort antal torvtjänstemän anställdes för ändamålet, då knappast några andra sakkunniga på området stå att finna. Det stora antalet mossar, som i många län skulle kunna komma att bliva föremål för prövning och övervakande, torde i hög grad komma

att försvåra tillämpningen av dylika bestämmelser. Där särskild prövning i utlandet förekommer, såsom förhållandet är i Hannover, har man ock till sakkunniga myndigheter med betydligt mindre områden än våra län överlämnat att pröva framställningar om rätt att avverka mossmarker.

Det lär på grund av de ovan antydda svårigheterna knappast kunna förväntas, att bestämmelser om förbud att avverka mossar, utan att mossbottnarna iordningställas i för kultur lämpligt skick, komma att utfärdas i en snar framtid. Så mycket viktigare är det, att, där sådana bestämmelser utan egentliga svårigheter kunna åstadkommas — vid de med län ur torvlånefonden bedrivna avverkningarna — dessa utan dröjsmål utfärdas.

Något skäl för att dröja med dessa bestämmelser, till dess att allmänna sådana utfärdas, synes icke heller föreligga. Långgivaren har självfallet rätt att uppställa vilka villkor för lånets åtnjutande han önskar, då låntagaren icke är skyldig att begagna sig av lånet, därest han icke finner detta förenligt med sin fördel. Med den bestämmelsen, som lantbruksstyrelsen föreslagit, att till kostnaderna för mossbottens iordningställande skulle kunna beviljas lån, torde icke heller kunna befaras, att någon tvekan vid sökandet av lån skulle kunna uppstå. Detta torde däremot kunna bli händelsen, därest, såsom torvkommittén föreslagit, de lånesökande skulle tillförbindas att ställa sig till efterrättelse vad *framdeles* kunde komma att stadgas beträffande skyldighet att i mån av avverkning iordningställa mossbotten i odlingsbart skick. Frukten för de förpliktelser en låntagare härutinnan åtager sig och som han icke vid lånetillfället ens närmelsevis kan överblicka, skall antagligen komma att avskräcka mången från att söka dylikt lån. Kommittén har framhållit, att när skyldigheten göres beroende av vad i lagstiftningsväg kan bli stadgat, detta innebär en garanti för att det icke kan bli fråga om obilliga krav. Det torde emellertid vara mindre lämpligt att på sätt kommittén föreslagit göra den blivande lagstiftningen retroaktivt gällande. För låntagaren, som skulle erhålla kännedom om innehållet i dessa krav först sedan lånet beviljats och arbetet med mossens avverkning påbörjats, skulle de kunna vålla stora svårigheter.

Jag anser mig av dessa skäl böra i huvudsak ansluta mig till lantbruksstyrelsens förslag. De av styrelsen föreslagna ordalagen synas mig emellertid kunna innebära onödig stränghet, även med beaktande att lån till mossbottens iordningställande skulle utgå. Vissa mossar torde vara av den beskaffenhet, att näppeligen krav på mossbottens iordningställande kan med fog uppställas, isynnerhet ifall torvavverkningen omfattar blott en mindre del av mossen. Det synes mig därför överflödigt att i varje fall kräva plan och kostnadsförslag rörande dylikt

iordningställande utan torde det vara tillräckligt med ett utlåtande av sakkunnig person, huruvida med hänsyn till mossens beskaffenhet och läge samt andra på frågan inverkan omständigheter låntagaren bör åläggas dylik skyldighet, ävensom, därest detta anses vara fallet, angående planen och kostnaderna. Det bör beaktas, att iordningställandet kan avse icke blott odling till åker eller äng utan även skogskultur.

I likhet med lantbruksstyrelsen anser jag försummelse i avseende å mossbottnens iordningställande böra kunna medföra lånets uppsägning, jämte det att fastställt vite utkräves. Detta vite bör dock ej bestämmas högre än den beräknade kostnaden för mossbottnens iordningställande. Den för lånet lämnade säkerheten bör uppenbarligen omfatta även vitet. Vitet bör tillfalla fonden.

Då riksdagen år 1902 endast beslöt om vissa huvudpunkter i villkoren, torde det även nu vara tillräckligt, att själva principerna föreläggas riksdagen.

På grund härav hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen

att godkänna följande ändringar i villkoren för lån från fonden för torvindustriens befrämjande, att från och med den dag, Kungl. Maj:t finner gott bestämma, tillämpas på lån, som därefter beviljas, nämligen:

att, där Kungl. Maj:t finner skäligt, skyldighet må åläggas låntagare att vid visst vite i överensstämmelse med fastställd plan iordningställa mossbotten för odling till åker eller äng eller för skogskultur;

att lån må av Kungl. Maj:t beviljas till belopp, högst motsvarande två tredjedelar av den å fullbordad anläggning nedlagda kostnad eller av beräknad anläggningskostnad för nytt företag, jämte kostnaderna för mossbottnens iordningställande för kulturändamål;

att under de fyra första åren efter låns utlämnande kapitalavbetalning icke äger rum; samt

att under de därpå följande åren så stor amortering skall ske, att lånet varder till fullo inbetalt senast inom utgången av tolv år från det amorteringen skolat taga sin början.

Till vad departementschefen sålunda hemställt, däruti statsrådets övriga ledamöter förenade sig, behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet skulle avlätas till riksdagen av den lydelse, bil. — vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Herman Schlytern.